

Dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, prof. UWM
Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Moralnej
Wydział Teologii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

RECENZJA

dysertacji doktorskiej ks. mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego
pt. *Osobowość chrześcijańska jako podstawa koncepcji pedagogicznych ks. Franciszka*
Sawickiego (1877-1952),
napisanej pod kierunkiem ks. prof. UKSW dr. hab. Jarosława Babińskiego
na Wydziale Teologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego pt. *Osobowość chrześcijańska jako podstawa koncepcji pedagogicznych ks. Franciszka Sawickiego (1877-1952)* jest opracowaniem, które poszerza stan badań teologicznych w zakresie antropologii personalistycznej. Opisuje wkład ks. Franciszka Sawickiego – teologa i filozofa pelplińskiego – w formowanie się personalizmu, który można nazwać polskim. Jest to osiągnięcie, które daje podstawę do stwierdzenia, że twórczość ks. Sawickiego można zaliczyć do źródeł ‘chrześcijańskiej antropologii pedagogicznej’. Podjęta teza wymaga aspektowego ujęcia personalistycznego wątku myśli Pelplińskiego Teologa, aby można było opracować teologiczną kwestię „osobowości chrześcijańskiej” w korelacji do troski o chrześcijańskie wychowanie. W dysertacji zostały wzięte pod uwagę następujące aspekty: potrzeba duszpasterska skoncentrowana na człowieku jako osobie, założenia filozoficzne wyjaśniające logikę systematyki wiedzy na temat człowieka jako osoby, przesłanki psychologiczne określające prawidłowości związane ze społeczną warstwą funkcjonowania człowieka. Osiągnięcie przedstawione w dysertacji jest cenne z punktu widzenia nauk teologicznych, gdyż łączy element pedagogiczny do zbioru tez podejmowanych w antropologii teologicznej.

Ocena strony merytorycznej

Tezą główną dysertacji jest kwestia personalistyczna w aspekcie pedagogicznym. Autor przeanalizował pisma ks. Franciszka Sawickiego pod kątem odpowiedzi na pytanie o aktualność koncepcji pedagogiki personalistycznej, jako inspiracji do wypracowania spójnego modelu wychowania chrześcijańskiego, wartościowego we współczesnej praktyce

duszpasterskiej. Do badań, Doktorant wybrał pisma ks. Franciszka Sawickiego, jako prekursorskich w zakresie koncepcji pedagogiki personalistycznej. Badane źródła zostały przedstawione w świetle opracowań teologicznych i filozoficznych, z uwzględnieniem stanu badań na temat osoby i myśli ks. Sawickiego. Dobór tezy, źródeł i opracowań jest spójny.

Podział zagadnień szczegółowych wyczerpuje temat główny. Czasem, jednak, nie jest klarowna ciągłość i wzajemne powiązania omawianych wątków. Pierwszy rozdział, pt. *Franciszek Sawicki rozumienie osobowości*, składa się z pięciu podrozdziałów: o osobowości chrześcijańskiej, o specyfice kształtowania człowieka na poszczególnych etapach jego rozwoju, o osobowości kobiety, o rozumieniu personalizmu przez ks. Sawickiego. Jest też podrozdział o ks. Sawickim jako pedagogu – nie wiadomo jaki jest sens zamieszczenia w tej części tego zagadnienia, a poza tym, treść tego podrozdziału trudno połączyć z jego tytułem. Rozdział drugi, pt. *Proces kształtowania osobowości w perspektywie religijnej w ujęciu Franciszka Sawickiego*, składa się z czterech podrozdziałów, w których Autor omawia zależność chrześcijańskiego wychowania od rozumienia ludzkiej kondycji i ostatecznego celu człowieka, znaczenie przykazań i norm oraz sakramentów dla wychowania chrześcijańskiego oraz rodzinę chrześcijańską jako miejsce kształtowania człowieka. Rozdział trzeci, pt. *„Pedagogia dziejów” jako integralny element budowania osobowej tożsamości*, składa się z trzech podrozdziałów, w których jest omówiona kategoria historii jako perspektywa analizy ludzkiej rzeczywistości, charakteryzującej się dynamiką dziejów. Doktorant przedstawia tu koncepcję historiozofii ks. Sawickiego. Rozdział czwarty, pt. *Personalizm chrześcijański jako fundament procesu wychowania*, składa się z trzech podrozdziałów. W dwóch została przedstawiona nauka i praca (p. 1) oraz miłość (p. 3) jako elementy kształtujące osobowość ludzką. W jednym (p. 2) – personalistyczna wizja człowieka jako źródło rozwoju dla postawy służby. Koncepcja drugiego podrozdziału jest mało spójna z pozostałymi dwoma i dziwnie jest on umieszczony pomiędzy podrozdziałami, jakby rozdzielając dwie części, w których zagadnienia są ujęte podobnie.

Zamierzeniem Doktoranta było wykazanie aktualności oryginalnych koncepcji pedagogicznych w myśli ks. Sawickiego, ze wskazaniem ich przydatności w pracy duszpasterskiej. Wydaje mi się jednak, że cel nie został do końca właściwie określony. Taki cel byłby dobry, gdyby owe koncepcje ks. Sawickiego nie były obecne w aktualnie rozwijanych koncepcjach pedagogicznych. Dysertacja bardziej wyjaśnia na czym polega autorstwo lub współautorstwo ks. Sawickiego w zakresie tworzenia podstaw personalistycznych dla pedagogiki. Lektura pracy pozwala raczej zauważyć, jakoby celem było wykazanie zasadności

do umieszczenia Pelplińskiego Teologa nie tylko wśród „wybitnych teologów”¹, ale także wśród wybitnych pedagogów. Pozostaje nadal kwestią, czy wartość ‘chrześcijańskiej antropologii pedagogicznej’ jest osiągnięciem oryginalnym ks. Sawickiego, czy też wspólnym myślicieli należących do jego pokolenia.

Pod względem metodologicznym, dysertacja doktorska ks. mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego jest opracowaniem interdyscyplinarnym o charakterze transdyscyplinarnym. Doktorant łączy – uwspólnia – uwagę badawczą pedagogiczną, filozoficzną i historyczno-teologiczną, koncentrując na człowieku. Jest to bardzo trudny i ryzykowny zabieg metodologiczny. Trudny, gdyż wymaga porządku metodologicznego integrującego trzy, autonomiczne obszary badawcze. Ryzykowny, gdyż naraża osiągnięcie badawcze na dyskwalifikację z powodu nieklarowności metodologicznej, budząc wątpliwości w ramach jakiej specjalności prowadzone są zaprezentowane badania. Doktorant nie deklaruje wprost podjęcia badań o charakterze transdyscyplinarnym, ale sposób ujęcia i opracowania tematu pozwala stwierdzić, że ma wyczucie potrzeby takiego podejścia badawczego.

Bibliografię obejmuje 191 pozycji: nauczanie Kościoła i Tradycja (14), źródła badane – czyli dzieła ks. Sawickiego (82), opracowania i literatura pomocnicza (95). Autor korzysta z wypowiedzi Jana Pawła II, dzieł Augustyna, Bazylego Wielkiego, Grzegorza Wielkiego, Grzegorza z Nyssy, Tomasza z Akwinu. Źródła badane są pismami niemieckojęzycznymi (48) i polskojęzycznymi (34). Opracowania należą do obszaru badań dotyczących myśli ks. Franciszka Sawickiego, zagadnień teologiczno-dogmatycznych i filozoficznych. Nie został w pełni wykorzystany stan badań nad myślą ks. Franciszka Sawickiego, zabrakło np. opracowania ks. Jerzego Buxakowskiego: *Ks. Franciszek Sawicki myśliciel pelpliński* (w: *Wybitni teologowie XX wieku. Krąg języka niemieckiego*, red. J. Jezierski, K. Parzych, Olsztyn 2006) i *Księdza Franciszka Sawickiego wspomnień sens (1877-1952)* (w: *Księga Jubileuszowa 350 lat Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie. 1651-2001*, red. A. Nadolny, Pelplin 2001) oraz artykuł ks. Mariana Knuta, *Personalizm w ujęciu teologów pelplińskich ks. Franciszka Sawickiego oraz ks. Jerzego Buxakowskiego* („*Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie*” 18/1, 2012).

Biorąc pod uwagę wartość merytoryczną, pomimo wskazanych wyżej wątpliwości, dysertacja doktorska ks. Kudelskiego jest osiągnięciem naukowym wystarczającym do jej uznania w przewodzie doktorskim przeprowadzonym w naukach teologicznych.

¹ Zob. Jerzy Buxakowski, *Ks. Franciszek Sawicki myśliciel pelpliński*, w: *Wybitni teologowie XX wieku. Krąg języka niemieckiego* (red. J. Jezierski, K. Parzych, Olsztyn 2006).

Ocena strony formalnej

Dysertacja doktorska ks. mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego składa się z następujących części: wstęp, cztery rozdziały, zakończenie, bibliografia, streszczenie angielskojęzyczne. Rozdziały są podzielone na podrozdziały. Struktura ta jest właściwa dla opracowań naukowych. Zapisy bibliograficzne w przypisach i spisie bibliograficznym są sporządzone poprawnie, z zachowaniem ogólnie przyjętych zasad (choć chyba przeoczono uzupełnienie stron w zapisie bibliograficznym, znajdującym się w przypisie 580).

Wstęp zawiera wymagane części: uzasadnienie wyboru problematyki badań oraz celu, opis metody badań oraz wyjaśnienie struktury dysertacji. Ponadto, we wstępie jest zamieszczona obszerna biografia ks. Franciszka Sawickiego, z rozbudowaną bibliografią. Zauważa się dysproporcję między szczegółowością danych obejmujących części wymagane a szczegółowością biogramu, na korzyść drugiego. Lepiej by było, gdyby Autor zamieścił biogram w osobnym, samodzielny punkcie – nawet jeśli miałyby to być rozdział pierwszy, wprowadzający, bez podrozdziałów. W obecnej wersji, biogram ks. Sawickiego rozbija podstawową strukturę wstępu.

Bibliografia nie jest podzielona na źródła i opracowania. Autor ustawia w porządku alfabetycznym wszystkie publikacje, z których skorzystał. W opracowaniach naukowych o charakterze monograficznym a nie tylko przyczynkowym, powinien znaleźć się podział na źródła i opracowania, gdyż w takim podziale uwidocznione jest *co* Autor bada (źródła) i w jakim obszarze badań sytuuje się jego osiągnięcie (opracowania). W opracowaniach teologicznych, ponadto, przyjęło się wyróżnianie źródeł o charakterze podstawowym (Pismo Święte, wypowiedzi papieskie i Stolicy Apostolskiej, Ojców i Doktorów Kościoła) – jako określających metodę, która klasyfikuje opracowanie pod względem teologicznym. W związku z powyższym uważam, że w bibliografii dołączonej do dysertacji powinna być wydzielona część wskazująca na źródła.

W warstwie językowej i redakcyjnej, są widoczne usterki w tekście dysertacji. Powoduje to często niejasność powiązania wypowiedzi autora źródłowego z teologią katolicką. Niedociągnięcia i błędy obejmują niejednolite używanie cudzysłowu kończącego – czasem jest on przed odnośnikiem do przypisu (np. „...¹⁴⁶”), a czasem po nim (np. „...”¹⁵⁵). Zdarzają się też literówki (np. s. 42: podkreśla; s. 147: zakadała), przeoczenia interpunkcji (np. obok siebie dwa znaki: ., lub ., albo brak przecinka lub kropki), niedokończone słowa lub zdania albo niewłaściwa odmiana gramatyczna słów (zob. np. s. 26: „aspektem analizy antropologiczne”; s. 27: „Panowanie na wewnątrzna”; s. 38: „przypominają młodzi ludzi dorosłych”; s. 39: „tego widzieć go tylko jako”; s. 109: „nie tylko przyrodę, ale i historia rozumie”; s. 113: „Pelpliński

teolog termin dostrzega w nim”; s. 122: „pociągają kolejnych ludzi, którym trudno im się”; s. 125: „zwolenników o dziejach”; s. 143: „jednostki są za odpowiedzialne także”; s. 152 „odnośnie treści”). Czytelnik natrafia na niejasne wypowiedzi, retorykę używaną w wypowiedzi potocznej, niedopracowane stylistycznie zdania, czasem nawet uniemożliwiające zrozumienie co Autor miał na myśli (np. s. 24: „Ks. Franciszek jest rozróżnienie na osobę i jednostkę.”; s. 41: „nie wypełniającej życia człowieka treścią” – o jaką „treść” chodzi; s. 76: „Wciąż i wciąż przypomina...”; s. 161: „Postawa służby jest wpisana w sam personalizm”). Bywają wypowiedzi bez wskazania na źródło bibliograficzne z którego Autor czerpie informację (np. s. 46: „Myśliciel wskazuje również na inne zmiany [...] życia skąpstwo”; s. 153: „obserwujemy niespotykaną skalę problemów emocjonalnych i psychicznych u dzieci i młodzieży”).

Autor nazywa katolicyzm religią – powołując się na wypowiedź ks. Sawickiego; jednak, używa tego sformułowania bezkrytycznie (zob. s. 128). Zdarzający się brak precyzji w wypowiedzi sugeruje błąd w myśleniu teologicznym Autora, np. s. 158: „...ludzkiego rozumu, który stworzony na podobieństwo Boga...” – zgodnie z antropologią teologiczną, na podobieństwo Boga jest stworzony *człowiek* a nie *rozum*.

Pod względem formalnym, pomimo wskazanych wyżej wątpliwości, dysertacja doktorska ks. mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego spełnia wystarczająco wymagania stawiane tego typu opracowaniom naukowym.

Pytania do dyskusji

Myśl personalistyczna i teologiczno-antropologiczna uległa ewolucji od czasów ks. Franciszka Sawickiego do naszych. Doktorant wyraża potrzebę postawienia „kroku wstecz”, sięgając do dzieł Pelplińskiego Teologa (s. 4). Lektura dysertacji doktorskiej inspiruje do dyskusji teologicznej nad podjętymi w dysertacji wątkami antropologiczno-personalistycznymi. Oto pytania do dyskusji:

1. Jakie są cechy pedagogiki personalistycznej w pismach ks. Sawickiego istotne z punktu widzenia pracy kapłańskiej?
2. Jak się ma osobowość chrześcijańska, jako podstawa koncepcji pedagogicznych ks. Franciszka Sawickiego, do koncepcji świętości wynikającej z powszechnego powołania do świętości według Soboru Watykańskiego II?
3. Jakie wyróżniłby Ksiądz Doktorant cechy osobowości chrześcijańskiej według ks. Franciszka Sawickiego, w odniesieniu do biblijnych założeń antropologii teologicznej?

4. Na s. 92 jest stwierdzenie mówiące o tym, że „w kwestii praktyk religijnych nasz duszpasterz pozostawia wiernym dowolność, uznając, że każdemu wolno stworzyć własną formę pobożności”. Jak rozumieć ową dowolność w „tworzeniu własnych form pobożności”?
5. Na s. 95 jest stwierdzenie „Dla pracy nad charakterem ważne są praktyki religijne, przede wszystkim sakramenty, ale także kult religijny oraz kult świętych, realizowany według indywidualnych preferencji”. O jakie „indywidualne preferencje” chodzi?
6. Na s. 102 jest stwierdzenie „według ks. Franciszka rozwój osobowości będzie kontynuowany w niebie, jednak tylko przez tych, którzy już na ziemi podjęli wysiłek”. Jak to stwierdzenie ma się do katolickiej nauki o rzeczywistości ostatecznej człowieka?
7. Na s. 133 jest stwierdzenie „Rozwój osobowości jest niewątpliwie celem ludzkiego życia, bo w niej manifestuje się człowieczeństwo”. Jak ów „rozwój osobowości” jako „cel ludzkiego życia” ma się do katolickiej nauki o teologicznym ostatecznym celu życia ludzkiego?

Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska Księdza mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego, przygotowana pod opieką naukową ks. prof. UKSW dr. hab. Jarosława Babińskiego, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w zakresie badań teologicznych o nachyleniu interdyscyplinarnym, ze względu na kwestię pedagogiczną ujętą w wątku antropologiczno-teologicznym myśli ks. Franciszka Sawickiego – pelplińskiego teologa przełomu XIX i XX wieku. Doktorant wykazał się wystarczającym poziomem wiedzy w dyscyplinie nauk teologicznych, w przedmiocie dotyczącym zagadnień antropologiczno-personalistycznych, a także umiejętnością prowadzenia pracy naukowej nad źródłami teologicznymi i filozoficznymi w kontekście badań teologicznych o charakterze interdyscyplinarnym. W związku z powyższym, rozprawa doktorska Księdza mgr. lic. Grzegorza Kudelskiego, pt. *Osobowość chrześcijańska jako podstawa koncepcji pedagogicznych ks. Franciszka Sawickiego (1877-1952)* spełnia wymogi określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r. poz. 882 i 1311) art. 13 ust. 1. Uznając ją za wystarczającą w aspekcie merytorycznym i formalnym, wnoszę do Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, prof. UWM

Olsztyn, 2 XII 2020 r.